

31
12

Prejav ministra zahraničných vecí ZSSR s. A. A. Gromyka

Drahí súdruhovia,

dovoľte mi, aby som sa predovšetkým poďakoval našim bulharským súdruhom za ich prívetivosť a pohostinnosť a za dobré podmienky pre prácu, ktoré boli tu, v Sofii vytvorené.

Na terajšom druhom zasadnutí výboru ministrov zahraničných vecí organizácie Varšavskej zmluvy máme prerokovať, ako to bolo vopred dohodnuté, otázky, spojené s blížiacim sa osobitným zasadnutím Valného zhromaždenia OSN o odzbrojení, a taktiež vymeniť si názory na niektoré aspekty európskej bezpečnosti. S prihliadnutím k tomuto chcem aj zostaviť svoju reč.

K rôznym udalostiam medzinárodného života pristupujú bratské socialistické štáty v kontexte nášho spoločného kurzu na mier, uvoľňovanie napätia, odzbrojenie a spoluprácu. Tento kurz bol vypracovaný zjazdami našich strán a dôsledne je prevádzaný ich ústrednými výbormi. Je koordinovaný na zasadnutiach politického konzultatívneho výboru ako aj v priebehu dvojstranných stretnutí predovšetkým na najvyššej úrovni. V tomto je záruka toho, že odpoveď, ktorú socialistické spoločenstvo dáva na otázky, kladené svetovou a európskou politikou, je odpoveď jasná a dôstojná.

Do popredia kladú bratské socialistické štáty úlohy zastavenia pretekov v zbrojení a odzbrojenia. Nepremeškávame ani jednu možnosť, ani jedno medzinárodné fórum, aby sme sa nepokúsili rôznymi spôsobmi posunovať dopredu riešenie otázok odzbrojenia a obra-

cať na tieto otázky pozornosť národov. Tým aktívnejšia musí byť naša úloha na zasadnutí Valného zhromaždenia OSN, špeciálne venovanom týmto otázkam. Nebolo by pochopiteľné, keby socialistické krajiny, iniciátorky a najrozhodnejší zástancovia odzbrojenia, postupovali inak. Celý svet musí znovu uvidieť, že zástava odzbrojenia sa pevne nachádza v rukách socializmu.

Osobitné zasadnutie OSN má prirodzene svoje limity. Rezolúcie, ktoré prijme, budú, ako dobre vieme, len doporučeniami, ničím viac. Budú potrebné ešte značné úsilie k tomu, aby sa nezmenili na blahé túžby, ktorých je už aj tak v análoch OSN dosť. A práve preto nemožno dovoliť, aby bol znížený význam nášho návrhu o zvolaní svetovej konferencie o odzbrojení - fóra, ktoré by mohlo prijať efektívne a záväzné riešenia. I naďalej budeme hájiť myšlienku, že kladný výsledok osobitného zasadnutia o odzbrojení musí napomáhať urýchlenému zvolaniu svetovej konferencie.

No osobitné zasadnutie aj samo o sebe môže byť užitočným pre priblíženie sa k tým cieľom v oblasti odzbrojenia, ktoré si vytyčujú bratské krajiny, a to vtedy, ak sa podarí priebeh jeho práce zamerať správnym smerom.

Užitočným z hľadiska nevyhnutnosti urobí zlom v boji za zastavenie pretekov v zbrojení, zasadiť úder náladám bezvýcho- diskovosti a fatalizmu, ktoré kultivujú samotní iniciátori tých- to pretekov, upevniť vieru v to, že zmena situácie je v silách zodpovedných vlád, v silách národov, ak sa dajú, tak povedať s vyhrnutými rukávmi do práce.

Užitočným i preto, že môže jasne národom ukázať, kto sa skutočne snaží dosiahnuť odzbrojenie a kto je za urýchľovanie tempa práce vojenských konvejerov, inými slovami - za preteky v zbrojení. Súčasne by zasadnutie mohlo znovu zdôrazniť, že nikto nemá právo zostávať bokom, keď sa hovorí o osudoch vše- obecného mieru.

Užitočným nakoniec i preto, že osobitné zasadnutie môže byť prínosom pre mobilizáciu úsilií štátov v prvoradých smeroch riešenia otázky odzbrojenia, môže sa vysloviť v prospech rokovaní, ktoré sa už vedú. Jedným slovom, úspech zasadnutia, ktorému budeme, prirodzene, všetci napomáhať, by mal veľký morálno-politický význam, a možno i viac, ako toto.

Súdruhovia vedia, že práve v takomto duchu naše krajiny vedú prípravné práce na osobitné zasadnutie, okrem iného aj v príslušnom výbore OSN. Tam sme predložili konkrétne návrhy o tom, ako by sme si predstavovali záverečný dokument. Nazdávame sa, že rovnako aj z tribúny Valného zhromaždenia budeme musieť naplno vysvetliť svoje stanovisko v otázkach odzbrojenia, skoncentrovať pozornosť zasadnutia na iniciatívach, ktoré vychádzajú zo sveta socializmu. A arzenál návrhov, ktoré bratské krajiny v tomto zmysle predložili, je úctyhodný. A dobré návrhy možno aj zopakovať.

Na čo by bolo potrebné klásť hlavný dôraz? Ukazuje sa, že predovšetkým na nevyhnutnosť prijatia praktických, reálnych opatrení, ktoré sú schopné zastaviť materiálnu prípravu vojny. V tom spočíva hlavná úloha.

Výnimočne veľký význam má z tohto zorného uhla návrh predložený s. Brežnevom v období osláv 60. výročia Veľkého októbra - o zastavení výroby jadrových zbraní a postupnom znižovaní ich zásob až do ich úplnej likvidácie. Je to ďalekosiahly návrh. Jeho realizácia má radikálne ozdraviť medzinárodnú situáciu. Vari nie je zákonité snažiť sa o to, aby účastníci osobitného zasadnutia OSN pred tvárou celého sveta určili svoj vzťah k tomuto návrhu? Alebo ešte lepšie, ak by zasadnutie prijalo riešenie o bezodkladnom zahájení rokovaní o jadrovom odzbrojení, aby stanovili poriadok ich prípravy a konkrétny dátum ich zahájenia. Na takýchto rokovaníach by sa mali zúčastniť všetky jadrové veľmoci. Vyhnutie sa niektorej z nich by bolo ťažkým bremenom pre jej politiku.

Je prirodzené, že vypracovanie a uskutočnenie opatrení v oblasti jadrového odzbrojenia musí prebiehať paralelne a v tesnom spojení s upevňovaním politických a medzinárodno-právnych záruk bezpečnosti štátov. Pritom, ako je známe, bratské krajiny prisudzujú významnú úlohu návrhu na uzavretie celosvetovej zmluvy o nepoužití sily v medzinárodných vzťahoch, ktorý podporila väčšina členov OSN. Je zrejmé, že nemožno zoslabovať úsilie v prospech uzatvorenia takejto zmluvy v čo možno najbližšej dobe.

Domnievame sa, že našou spoločnou vecou je snaha o to, aby sa na zasadnutí dosiahlo upevnenie režimu nerozširovania jadrových zbraní. Zmluva o nerozširovaní jadrových zbraní sa musí stať skutočne univerzálnou. Vari možno pokladať za normálne, že asi 50 členských štátov OSN sa k zmluve nepripojilo? Prirodzene, nemožno.

V posledných rokoch nadobúda stále širšie rozmery medzinárodná spolupráca v oblasti využitia jadrovej energie pre mierové účely. Toto môžeme len uvítať.

No jasná je aj iná vec: nemožno pripustiť, aby sa rozvoj mierovej jadrovej energetiky stal kanálom rozširovania jadrových zbraní. Osobitné zasadnutia nemôže tento problém obísť.

Podľa nášho názoru musí zasadnutie vysloviť svoje závažné slovo i v takej dôležitej otázke, ako je zákaz vytvárania nových druhov a systémov zbraní masového ničenia. Bratské krajiny už dávno spoločne bojujú za to, aby sa dosiahlo riešenie tejto otázky. K poľutovaniu, posun dopredu ide slimačím krokom a vinnu za to nesú západné veľmoci. Zatiaľ neprejavujú ochotu hľadať možnosť, ako sa dohodnúť.

Medzitým, potreba takejto dohody v tejto otázke, s postupom vedecko-technického pokroku vo vojenskej oblasti, sa stáva stále naliehavejšou. Prirodzene, bude treba vyvinúť veľa úsilia, aby boli účastníci zasadnutia presvedčení o nevyhnutnosti napomáhať dosiahnutiu dohody o zákaze vypracovania nových druhov a nových systémov zbraní hromadného kynoženia ľudí. Ale stojí to za to.

Bolo by potrebné postupovať tak, aby sa na zasadnutí uskutočnil zvláštny rozhovor o neutrónových zbraniach. Rozhodnutie USA odložiť na určitý čas výrobu neutrónovej bomby môže niekoho v kapitalistickom svete uviesť do omylu, do určitej miery upokojiť vlnu zákonitého rozhorčenia, ktoré zachvátilo najširšie vrstvy európskej a svetovej verejnosti. Už teraz je vidieť, že USA sa snažia urobiť z tohto "odkladu" akýsi prostriedok obchodu aj na niektorých rokovaníach, ktoré teraz prebiehajú. No toto nie je cesta k riešeniu otázky.

To znamená, že i naďalej treba zosilňovať nátlak po všetkých líniách - diplomatickej, propagandistickej, spoločenskej, aby bola definitívne a nezvratne vyriešená otázka o zákaze výroby a rozširovania tohto barbarského druhu zbraní masového ničenia. V tejto súvislosti, prirodzene, obrátíme pozornosť účastníkov zasadnutia na dokument, ktorý socialistické krajiny predložili vo Výbore pre odzbrojenie v Ženeve, na návrh Konvencie o zákaze neutrónových zbraní.

Zdá sa nám, že osobitné zasadnutie by sa dalo využiť aj k tomu, aby sa posunuli dopredu rokovania, ktoré už boli začaté, niektoré z nich už dosť dávno, ktoré sa ale doteraz nevyznačujú ešte efektívnosťou. Vyzbrojení faktami chceme ukázať, že ZSSR neľutuje úsilia, vynaloženého na úspešné zakončenie týchto rokovaní.

Na prvé miesto sa tu dostávajú sovietsko-americké rokovania o obmedzení útočných strategických zbraní.

Ako sa bude zasadnutie blížiiť, bude lepšie vidieť, ako sa budú naši partneri Američania na rokovaníach chovať: veď prietahy, ako súdruhovia dobre vedia, spôsobujú oni. Stanovisko sovietskeho vedenia zostáva rovnakým a plne jednoznačným: budeme robiť všetko preto, aby sa dohoda stala realitou. Samozrejme, že táto dohoda musí byť skutočne rovnoprávnou a nesmie ani o máňik poškodzovať záujmy bezpečnosti ZSSR a našich spojencov.

Nedávno sa v Moskve konalo stretnutie so štátnym tajomníkom USA Vancem, na ktorom boli hlavnou otázkou práve tieto rokovania. Je ešte skoro robiť konečné závery. Sú ešte otázky, ktoré zostávajú otvorenými. Sú to otázky, ktoré nepriatelia dohody umelo vynaliezajú, a takýto nepriatelia v USA existujú.

Zasadnutie sa môže vysloviť v prospech zakončenia rokovaní medzi ZSSR, USA a Anglickom o úplnom a všeobecnom zákaze skúšok jadrových zbraní v čo možno najbližšej dobe. Ako je známe, Sovietsky zväz v posledných mesiacoch vyšiel v ústrety svojim partnerom. Dali sme súhlas na prevedenie inšpekcií na dobrovoľnom základe, na zavedenie moratória na jadrové výbuchy pre mierové účely, a taktiež na to, aby sa zmluva stala platnou aj v tom prípade, ak sa spočiatku na nej nezúčastní všetkých päť jadrových veľmocí, ale len tri - ZSSR, USA a Anglicko. Ale je potrebná dobrá vôľa aj z druhej strany, aby sa v tejto veci v krátkom čase dosiahla úplná dohoda.

Bezodhodne sa dlho vypracováva dohoda o zákaze rozpracovania výroby a hromadenia chemických zbraní a o zničení ich zásob. Západní partneri sa vyhovávajú na ťažkosti s kontrolou, ale otázka kontroly - ako to už dokázala prax - môže byť úplne vyriešená na základe národných prostriedkov previerky, ak tieto budú ešte doplnené dobre premyslenými medzinárodnými procedúrami.

Bolo by užitočným, keby osobitné zasadnutie podporilo vypracovanie dohody o zákaze ešte jedného nebezpečného druhu zbraní hromadného ničenia - rádiologických, a to tým viac, že návrh konvencie, zakazujúcej výrobu a použitie takýchto zbraní, je už čiastočne medzi účastníkmi rokovaní v Ženeve dohodnutý.

V prvom rade - a plným právom - kladieme dôraz na jadrové zbrane a iné prostriedky masového kynoženia ľudí. Toto však vôbec neznižuje význam otázky o znížení stavov konvenčnej výzbroje a ozbrojených síl. Ak máme nazývať veci pravými menami, potom

moderné konvenčné zbrane sú tiež prostriedkami masového kynovania. Je zákonité, aby sa otázka o znížení stavu konvenčnej výzbroje a ozbrojených síl dostala na osobitnom zasadnutí do popredia.

Domnievame sa, že ak sa na zasadnutí bude hovoriť o rokovaníach o znížení stavu ozbrojených síl a výzbroje v Strednej Európe, socialistické krajiny budú môcť ukázať, že ich stanovisko na rokovaníach je čestné a konštruktívne. Sme za spravodlivú dohodu, ktorá by skutočne znížila úroveň vojenskej konfrontácie v tejto oblasti, ale ktorá by nepoškodila bezpečnosť nikoho.

Krajiny NATO, ako je známe, predložili nedávno vo Viedni svoje do istej miery obnovené návrhy. Pozorne ich preskúmame, a potom sa prirodzene poradíme s priateľmi. Predsa však už pri prvom oboznámení sa s nimi bije do očí, že bez ohľadu na niektoré posuny v stanovisku západných krajín, výpočet sa opäť robí na to, aby získali jednostranné výhody.

Na všetkých posledných zasadnutiach Valného zhromaždenia sa v rôznej miere venovala pozornosť otázke o mierovej oblasti v Indickom oceáne. Táto otázka bude istotne prerokovaná i na nastávajúcom osobitnom zasadnutí. Naše stanovisko je také, že rokovania medzi ZSSR a USA o ohraničení a ďalšom obmedzení vojenskej činnosti v Indickom oceáne môžu byť v najbližšom čase úplne ukončené.

Chcel by som informovať súdruhov o tom, že Američania začali teraz rokovania brzdiť tým, že ich spájajú s inými otázkami, ktoré sa nedotýkajú predmetu rokovaní, a to so situáciou na juhu Afriky, na africkom rohu atď. Je zrejmé, že spájanie rôznych, medzi iným vzájomne veľmi vzdialených otázok, sa u nich stáva stále obľúbenejšou metódou.

Osobitné zasadnutie bude vhodnou príležitosťou, aby boli vyzvané všetky štáty, ktoré tak ešte neurobili k tomu, aby sa pripojili k už platným zmluvám a dohodám, zameraným na obmedzenie pretekov v zbrojení a na odzbrojenie. Ani národné záujmy, ani odvolania na snahy o ďalehosiachlejšie opatrenia v oblasti odzbrojenia, alebo na to, že niektorý štát nemá v dispozícii tie druhy zbraní, ktoré tieto dohody obmedzujú alebo zakazujú, nemôžu byť prekážkou pre pripojenie sa k medzinárodným zmluvám a dohodám. Je to fakticky morálnou a politickou povinnosťou každého štátu, ak skutočne vystupuje za mier a odzbrojenie.

V posledných rokoch sa do programu zasadnutí Valného zhromaždenia zaraďuje z iniciatívy socialistických krajín otázka o znížení vojenských rozpočtov štátov, predovšetkým stálych členov Rady bezpečnosti OSN. Je zrejmé, že i na osobitnom zasadnutí vystúpiť za to, aby sa pre túto otázku našlo konečné riešenie. Táto otázka môže byť posunutá dopredu, ak zasadnutie vysloví svoje závažné slovo aj napriek tomu, že ako my všetci, prirodzene, vieme, sily, ktoré vystupujú proti zníženiu vojnových rozpočtov, sú veľmi vplyvné.

Také sú, súdruhovia, v hrubých rysoch naše úvahy o nastávajúcom osobitnom zasadnutí Valného zhromaždenia OSN. Zastavím sa ešte na jednom bode - na medzinárodnom mechanizme rokovaní o odzbrojení. Podľa nás tu treba prejaviť ešte väčšiu prezieravosť a opatrnosť. Rozlámať existujúci mechanizmus je ľahké. Ale nenahráva to tým, ktorí si neželajú odzbrojenie?

Plne opodstatneným bude vyhlásiť na zasadnutí, že nepokladáme za nevyhnutné odmietnuť existujúce kanály rokovaní, alebo ich radikálne štrukturálne prestavať. Iná vec je, že v súčasnosti existujúce orgány musia pracovať intenzívnejšie a produktívnejšie ako doteraz. A o toto sa treba snažiť.

Bratské socialistické krajiny idú na osobitné zasadnutie o odzbrojení s pevnými stanoviskami vo všetkých aspektoch tejto obširnej problematiky. Zdá sa, že opodstatnene môžeme v záverečnom komuniké nášho terajšieho zasadania vyhlásiť o pevnej snahe členských štátov Varšavskej zmluvy napomáhať úspechu oso-

bitného zasaďnutia Valného zhromaždenia OSN o odzbrojení.

A teraz v krátkosti o európskych záležitostiach. Vývoj situácie v Európe, vrátane posledných udalostí, potvrdzuje správnosť analýzy prevedenej na zasadaní PKV v novembri 1976 na najvyššej straníckej a štátnej úrovni. Úplne sa osvedčila aj naša dohodnutá línia v európskej politike, ako je určená v Deklarácii, ktorá bolavtedy prijatá. Spoločným úsilím bratských štátov sa urobilo veľa pre jej realizáciu.

Aktívna politika našich krajín, opierajúca sa o moc socialistického spoločenstva, podmieňuje v rozsiahlej miere tú okolnosť, že európsky kontinent všeobecne i naďalej kráča cestou uvoľňovania napätia, hoci sa robia pokusy toto uvoľňovanie zabrzdiť. Ukázalo to mimochodom i nedávno zakončené Belehradské stretnutie.

Ukázalo sa, že korene, ktoré pustilo uvoľňovanie napätia v politickom živote Európy, sú pevnejšie ako by si niektorí želali, no ale ani jedna západoeurópska vláda si nemôže dovoliť vystúpiť proti uvoľňovaniu napätia a odmietnuť plniť helsinské dohody. Aj z praktického hľadiska, a to predovšetkým v oblasti bilaterálnych vzťahov s kapitalistickými štátmi západnej Európy uvoľňovanie napätia prevláda.

S istotou možno povedať, že silný impulz pre jeho ďalší rozvoj dá návšteva L. I. Brežneva v NSR, ktorá sa má uskutočniť v blízkej budúcnosti.

Vo veľkom i v malom sa znovu a znovu potvrdzuje, že nádejnými garantami mierového rozvoja v Európe sú krajiny Varšavskej zmluvy. Táto úloha je čestná, ale aj neľahká.

Nateraz musíme konať - a o tomto znovu presvedčilo aj Belehradské stretnutie - v zložitejších podmienkach, ako povedzme pred niekoľkými rokmi. Príčiny toho sú nám všetkým dobre známe. Sú tu aj ťažkosti vyplývajúce z činnosti novej americkej administrácie s jej kľúčovaním a nečeslednosťou. Je tu aj viditeľne sa zosilňujúci nátlak konzervatívnych kruhov na pozície západoeurópskych vlád. Je tu aj naďalej nestabilná vnútropolitická situácia celého radu štátov západnej Európy na pozadí zdĺhavej ekonomickej a sociálnej krízy. Stačí sa pozrieť na to, k čomu

dochádza v Taliansku.

A hlavné, do čoho všetko ústi - je urýchľovanie pretekov v zbrojení zo strany Západu. Faktom je, že vojenské prípravy NATO neslabnú, ale naopak vzrastajú. Počet vojakov a výzbroje v západnej Európe sa neznižuje, ale rastie.

Socialistické krajiny sa starajú o svoju obranyschopnosť a súčasne aktívne bojujú za zoslabenie vojenskej opozície v Európe a za vojenské uvoľnenie na kontinente. A toto úplne stopercentne zodpovedá potrebám terajšej situácie v Európe. Naše konkrétne opatrenia v oblasti odzbrojenia v Európe sa plne zapisujú do širšieho programu akcií za zastavenie pretekov v zbrojení a za prechod k odzbrojeniu. Bijeme z rôznych koncov a prirodzene, budeme i naďalej biť do jedného bodu.

Svojho času sa Politický konzultatívny výbor vyslovil za to, aby všetci účastníci celoeurópskej konferencie uzavreli medzi sebou zmluvu o vzájomnom nepoužití ako prvý jadrových zbraní a za dosiahnutie dohody o nerozširovaní existujúcich a nevytváraní nových uzavretých zoskupení a vojensko-politických zväzov. Neskôr boli tieto návrhy s niektorými doplneniami vyložené v známom programe opatrení pre upevnenie vojenského uvoľnenia v Európe. Vystúpili sme s ním aj v Belehrade. Ale hoci USA a skupina krajín NATO nám tam zablokovala naše návrhy, budeme, prirodzene, i naďalej bojovať za ich realizáciu. Je to dôležitý smer našej zahranično-politickej činnosti.

Zdá sa nám, že terajšie zasadnutie výboru ministrov môže znovu vyhlásiť vo svojom záverečnom komuniké, že je nevyhnutné z praktického hľadiska prerokovať uvedené návrhy zároveň s návrhmi iných štátov, zameranými na reálne zoslabenie hrozby vojny v Európe.

A ešte pár slov priamo o belehradskom stretnutí. Na tomto stretnutí sme narazili na zrejmy pokus niektorých západných krajín zvrátiť výsledky celoeurópskej konferencie, alebo aspoň nepriamo zoslabiť záverečný akt, prepašovať na stretnutí dokument, ktorý nezodpovedá ani duchu ani litere záverečného aktu. Záro-

veň sa USA a ešte niektorí účastníci snažili toto fórum využiť na to, aby sa pod maskou demagógie okolo otázky o "ľudských právach" vmešovali do vnútorných záležitostí krajín socialistického spoločenstva.

Ako sa pamätáte, možnosť takéhoto zvratu udalostí sme brali do úvahy na prvom zasadnutí Výboru v Moskve. Naše delegácie boli pripravené k tomu, aby sa postavili na odpor a ukázalo sa, že tento odpor je dostatočne efektívny. Chceli by sme uveriť, že na Západe sa presvedčili: rokovať s nami z pozície nátlaku a predkladania neopodstatnených výčitiek je beznádejné.

Všeobecne máme všetky dôvody povedať, že záverečný akt, tento základný dokument podpísaný na najvyššej politickej úrovni, sa nepodarilo nikomu podryť. A je dobré, že vyšiel z belehradského stretnutia posilneným. Ak už máme hodnotiť belehradské stretnutie, potom jeho hlavný politický zmysel vidíme práve v tomto.

Na záver by som sa chcel znovu vrátiť k predmetu nášho hlavného rozhovoru - k osobitnému zasadnutiu o odzbrojení.

Ako ukazujú skúsenosti, čím jednomyselnejšie a zomknutejšie postupujeme my, bratské socialistické krajiny, tým efektívnejšie bývajú výsledky tak pre každú z našich krajín zvlášť, ako i pre našu spoločnú vec - vec mieru, uvoľňovania napätia, bezpečnosti a spolupráce, za ktoré bojujeme.

Toto sa plne vzťahuje aj na náš postup na osobitnom zasadnutí. Ak ešte do jeho zahájenia vzniknú otázky, ktoré budú vyžadovať výmenu názorov medzi bratskými krajinami, budeme ich rýchlo, prirodzene, posúdiť dodatočne. A samozrejme, budeme sa navzájom radiť v priebehu práce samotného zasadnutia.

Nestrácajúc zo zreteľa konečný cieľ - všeobecné a úplné odzbrojenie pod efektívnou medzinárodnou kontrolou - hlavný dôraz, opakovom to ešte raz, treba kladieť, ako vidno, na nevyhnutnosť praktických opatrení v oblasti odzbrojenia. Takýto prístup socialistických krajín prístup účinný a konštruktívny - dobre "zaznie" na zasadnutí.

A hlavné je to, že prechod od slov k činom a od deklarácií k reálnemu odzbrojeniu si vyžaduje sám život. A to je práve to, čo hájili a hája na medzinárodnej aréne bratské strany a štáty.